

رنجی که از میادین مشترک می‌بریم

بخش عمده‌ای از ذخایر نفت و گاز ایران به سان ثروتی میان ایران و همسایگانش در میادین مشترک قرار گرفته است. میادین مشترک به میادینی گفته می‌شود که از نظر موقعیت جغرافیایی در خشکی یا در دریا، بخشی از ذخایر نفت و گاز از خط مرزی ایران با دیگر کشورها گذشته و در آن سوی مرزها قرار گرفته است.

بخش عمده‌ای از ذخایر نفت و گاز ایران به سان ثروتی میان ایران و همسایگانش در میادین مشترک قرار گرفته است. میادین مشترک به میادینی گفته می‌شود که از نظر موقعیت جغرافیایی در خشکی یا در دریا، بخشی از ذخایر نفت و گاز از خط مرزی ایران با دیگر کشورها گذشته و در آن سوی مرزها قرار گرفته است.

بدیهی است به خاطر سیال بودن جریان نفت و گاز، مرزبندی میادین مشترک مانند مرزهای سیاسی روی کره زمین امکان پذیر نیست و این چنین است که برداشت مشترک، قاعده میادین مشترک می‌شود. براساس این قاعده هر کشوری بیشتر بتواند از حجم میادین مشترک برداشت کند، برنده ماجراست. حتی اگر این برداشت، به ته کشیدن کل نفت و گاز موجود در میدان منجر شود، باز هم حق با کسی است که با سرمایه گذاری بیشتر در امر استخراج، برداشت بیشتری داشته است.

این چنین است که ماجرای میادین مشترک نفتی و گازی ایران به قصه ای پرغصه و افسوس تبدیل می‌شود. افسوس از این که به ده ها دلیل و از همه مهم تر سهل انگاری در سرمایه گذاری های لازم، برداشت ایران از میادین مشترک نفتی و گازی اش کمتر از کشور رقیب است و این یعنی این که من به چشم خویشتن دیدم که مالم می‌رود...

این میادین 28 گانه

ایران از کشورهایی است که میادین متعدد مشترک نفتی و گازی با همسایگانش دارد. میادین مشترک در طیف متنوعی در کشور پراکنده شده اند، اما بیشتر آن در نوار غربی و جنوبی کشور تا آب های گرم دریای عمان قرار گرفته است. براساس اطلاعات موجود ایران 28 میدان مشترک نفتی و گازی دارد. از این تعداد 18 میدان نفتی، چهار میدان گازی و شش میدان دارای ذخایر نفت و گاز توأمان است. شرکت ملی نفت ایران تاکنون تولید از بیش از ده میدان مشترک نفت و گاز را آغاز کرده، اما تولید از 18 مخزن مشترک هنوز آغاز نشده است.

میادین نفتی و گازی مشترک ایران در خشکی و دریا واقع شده است. از 28 میدان مشترک، 15 مخزن در آب های گرم خلیج همیشه فارس و 13 مخزن در خشکی آرمیده است.

مطابق مرزهای غربی و جنوبی ایران با کشورهای عربی، بیشتر میادین مشترک ایران نیز با این کشورها هم مرز است. عراق با 12 میدان مشترک در راس همسایگان مشترک هیدروکربوری ایران قرار دارد. پس از آن امارات با هفت مخزن، عربستان سعودی با چهار مخزن، قطر با دو مخزن و کشورهای عمان، کویت و ترکمنستان هر یک با یک مخزن قرار گرفته اند.

از ماه من تا ماه گردون

همان گونه که گفته شد، مهم ترین موضوع در میادین مشترک نفتی و گازی، برداشت هر چه بیشتر از مخزن با اعتبار سرمایه گذاری در امر اکتشاف و استخراج است. با این همه چاره ای نیست که اعلام شود، حجم برداشت ایران از این میادین مشترک کمتر از همسایگان است.

براساس آخرین اطلاعاتی که شرکت ملی نفت ایران در سال 89 در این باره منتشر کرده و اطلاعات جدیدتر، تاکنون در دسترس نیست، مثلاً برداشت عربستان از چهار میدان نفتی مشترک با ایران، بیش از 10 برابر ایران است. به عبارت دیگر عربستان روزانه 450 هزار بشکه منابع هیدروکربور برداشت می‌کند، اما برداشت ایران فقط 42 هزار بشکه در روز است. حتی عراق نیز در برداشت از میادین مشترک بیش از دو برابر از ایران جلوتر است. این کشور از 12 میدان مشترک نفتی با ایران روزانه 295 هزار بشکه برداشت می‌کند حال آن که برداشت ایران روزانه 130 هزار بشکه بیشتر نیست. سایر میادین نفتی و گازی مشترک ایران نیز چنین وضعی دارند، بماند که برداشت ایران از برخی میادین مشترک، مانند لایه نفتی پارس جنوبی که با قطر مشترک است، صفر است. حال آن که طرف قطری روزانه 450 هزار بشکه نفت استخراج می‌کند. همچنین ایران هنوز کار اکتشاف و استخراج از برخی میادین مشترک تازه کشف شده در دریای خزر، مانند میدان سردار جنگل را به طور ملموس و قابل توجه شروع نکرده و گزارشی هم از آن در دست نیست.

سهل انگاری در اوج توانمندی

کارشناسان دلایل متنوعی را برای کمبود برداشت ایران از میادین مشترک نفتی و گازی عنوان می‌کنند که از تحریم تا کمبود پول و سرمایه و فناوری و نوع قراردادهای نفتی ایران گسترده است.

اما اصلی ترین علت این موضوع در کم توجهی مزمّن خلاصه می‌شود که نمود بارز آن را می‌توان در حوزه گازی پارس جنوبی به عنوان بزرگ ترین میدان مستقل گازی جهان مشاهده کرد.

این میدان زمانی کشف و بهره برداری از آن آغاز شد که از تحریم و کمبود سرمایه خبری نبود. غول های بزرگ نفتی و گازی جهان نیز در ایران قرارداد داشتند و مشغول به کار بودند. بر اساس آمارهای موجود در هشت سال گذشته نیز حدود 44 میلیارد دلار سرمایه به پارس جنوبی تزریق شد اما حتی یک فاز جدید آن نیز به بهره برداری نرسید.

این چنین است که گازهای ایران توسط طرف قطری برداشت شده و به جای آن یک لبخند تحویل ایران می شود. البته مدتی است که زمزمه برداشت زودهنگام و جهشی از میادین مشترک، توسط وزارت نفت آغاز شده است اما اکنون که کشور با کمبود سرمایه، فناوری، تحریم و عدم حضور شرکت های نفتی صاحب سبک مواجه است، باید امیدوار بود و فقط امیدوار بود که هر چه زودتر به برداشت یکطرفه منابع نفتی و گازی ایران از سوی کشورهای رقیب پایان داده شود.

آزادگان، پتانسیلی بزرگ و تقریباً دست نخورده

میدان نفتی آزادگان - که دارای دو بخش شمالی و جنوبی است - یکی از بزرگ ترین میادین نفتی جهان است که سال 1376 کشف شده و در محدوده ای به وسعت 20 در 75 کیلومتر در یکصد کیلومتری غرب اهواز و منطقه ای به نام دشت آزادگان واقع شده است. این میدان نفتی که در بخش عربی - عراق - از آن با نام مجنون یاد می شود، براساس تحقیقات و لرزه نگاری های موجود حدود 33 میلیارد بشکه نفت خام با ضریب بازیافت 6 درصد را در خود جای داده است. این در حالی است که سال 1378 نیز لایه جدیدی در آن میدان به ظرفیت 2.2 میلیارد بشکه کشف شده است.

بخش شمالی این میدان با مساحتی حدود ۴۶۰ کیلومترمربع در حدود ۱۲۰ کیلومتری (غرب اهواز و غرب رودخانه کارون) در منطقه مرزی مشترک ایران و عراق واقع شده است. با توجه به اطلاعات و آماری که وزارت نفت اعلام کرده، تولید نفت در بخش جنوبی این میدان نفتی از سال 1378 با ظرفیتی حدود 25 هزار بشکه آغاز شده و هم اکنون به میزان تقریبی 50 هزار بشکه در روز ادامه دارد.

این شرایط در حالی است که توسعه میدان آزادگان در سمت عراق توسط غول نفتی رویال داچ شل با سرعت هرچه تمام تر انجام می شود و این کشور کمپانی های نفتی چینی ازجمله شرکت ملی نفت چین را به همکاری طلبیده است. عراق از شهریور سال ۱۳۹۲ تنها از میدان مجنون - که بخشی از میدان آزادگان جنوبی محسوب می شود - روزانه ۱۸۵ هزار بشکه نفت استخراج کرده و امیدوار است این میزان را بزودی به ۴۰۰ هزار بشکه در روز برساند.

میدان نفتی آزادگان همان طور که یکی از بزرگ ترین میادین نفتی جهان شناخته شده، تاکنون یکی از خبرسازترین میادین نفتی مشترک ایران با کشورهای همسایه نیز بوده است. هرچند این نوع اخبار مربوط به مناقشات مالکیتی نبوده و در این زمینه تقریباً مشکلی وجود ندارد، اما بحث توسعه و بهره برداری در این میدان همواره یکی از اصلی ترین مناقشات داخلی کشورمان شناخته شده که تازه ترین آن، اخراج شرکت چینی سی ان پی سی از منطقه یاد شده از سوی وزیر نفت به دلیل کارشکنی های متعدد و وقت کشی بوده که باعث عقب ماندن کشورمان در برداشت از این میدان مشترک شده است.

البته این اخراج ها در میدان نفتی آزادگان مسبوق به سابقه است. اوایل سال 2001 میلادی شرکت ژاپنی اینپکس برای بهره برداری از این میدان انتخاب شد و با امضای قراردادی روند اداری انجام این پروژه صورت گرفت، اما با فشارهای مستقیم و غیرمستقیم آمریکا بر ژاپن و وضع برخی تحریم های بین المللی یکجانبه علیه ایران، این شرکت ژاپنی از این میدان خداحافظی کرد تا این که دولت ایران برای ادامه انجام کار به دنبال شرکای روسی یا هندی رفت که این روند هم با دخالت های ناجوانمردانه آمریکا به نتیجه نرسید تا این که پای چین به میادین نفتی ایران بخصوص میدان آزادگان با تمام ویژگی هایش باز شد.

هرچند آمریکا نتوانست چین را رسماً از حضور در این میدان نفتی منصرف کند، اما با توجه به فشارهای بین المللی و البته کارشکنی ها و وقت کشی های متعددی که شرکت چینی طرف قرارداد ایران در این میدان داشت، در نهایت بیژن زنگنه اقدام به اخراج و خلع ید این شرکت چینی از مهم ترین میدان نفتی جهان کرد.

جالب است که شرکت چینی با گذشت مدت زمان زیادی که در ایران مشغول کار شده از مجموع ۱۸۵ حلقه چاهی که باید براساس برنامه در فاز نخست توسعه این میدان به بهره برداری می رساند، فقط هفت حلقه چاه حفاری کرده، همچنین در حالی که پیمانکار چینی طرح (CNPCI) طبق قرارداد به استقرار ۲۵ دکل حفاری در این میدان سال ۲۰۱۴ میلادی ملزم شده بود، فقط برای افزودن یک دکل حفاری در این میدان مشترک برنامه ریزی کرد.

با این حال طرح جامع توسعه جدید میدان نفتی آزادگان جنوبی در دو فاز تعریف شده است که در فاز نخست توسعه، تولید ۳۲۰ هزار بشکه نفت در روز و ۱۹۷ میلیون فوت مکعب گاز پیش بینی و مقرر شده است این میزان تولید با حفر ۱۸۵ حلقه چاه، ۵۲ ماه پس از تصویب طرح جامع تجدیدنظر شده توسعه میدان محقق شود. بر این اساس، افزایش تولید نفت این میدان به روزانه ۶۰۰ هزار بشکه نیز در فاز دوم توسعه میدان مدنظر قرار دارد. این در حالی است که حداکثر میزان استخراج نفت ایران از این میدان مشترک ۵۰ هزار بشکه در روز گزارش شده است.

هرچند اهمیت این میدان نفتی - گازی مشترک بین ایران و عراق برای کشورمان از بابت وجود ذخایر عظیم کربوهیدراتی در این مخزن مطرح است، اما با توجه به پیرشدن برخی چاه های نفت در ایران این میدان جوان با توجه به ظرفیت های بالقوه ای که دارد می تواند به عنوان یکی از امیدهای صنعت نفت کشورمان برای حفظ تولید روزانه و ارتقای جایگاه ایران در اوپک نیز مطرح باشد.

میدان نفتی سلمان (ساسان)

میدان نفتی سلمان یا همان ساسان قدیمی ایران یکی از میادین نفت و گاز بسیار غنی در آب های خلیج همیشه فارس و در محدوده جزیره لاوان واقع است. براساس قوانین بین المللی مالکیت 70 درصد از آن متعلق به ایران و 30 درصد باقیمانده در اختیار امارات متحده عربی قرار دارد.

ابعاد این میدان نفتی مشترک ایران و امارات تقریباً 11 کیلومتر در 14 کیلومتر برآورد شده است. براساس آمارهای ارائه شده، سلمان دارای 44 حلقه چاه نفتی و ده حلقه چاه گازی است. اگر بخواهیم اوضاع کشورمان در استخراج نفت و گاز در این میدان مشترک گازی را برآورد کنیم، درمی یابیم اوضاع کشورمان در برداشت از بخش نفتی این میدان مشترک بسیار مناسب تر از محصول گازی آن است و براساس برخی شواهد برداشت گازی در حد صفر است.

در مطالعات اولیه از این میدان نفت و گاز مشترک بین ایران و امارات متحده عربی، برآورد شده بود این میدان حدود 4.5 میلیارد بشکه نفت را در خود جای داده در صورتی که به دلیل شرایط زمین شناسی این مخزن، فقط 1.6 میلیارد بشکه از آن قابل استخراج است و با توجه به استخراج هایی که تاکنون در این میدان صورت گرفته تنها نیم میلیارد بشکه از ذخایر نفتی میدان سلمان باقی مانده است. از سوی دیگر سهم ایران از این میدان نفتی 4.67 درصد برآورد شده است.

در بخش ایرانی میدان نفتی سلمان 42 حلقه چاه نفتی حفر شده که از این تعداد چاه 250 هزار بشکه مایعات هیدروکربوردار استخراج می شود و با توجه به ترکیب مواد خارج شده از این چاه ها تنها 50 درصد نفت به دست می آید و براساس آمار روزانه 60 هزار بشکه نفت از این میدان نفتی استخراج شده است. در حالی که کشور امارات عربی متحده از میدان ابوالخوش (نام عربی سلمان) روزانه 40 هزار بشکه نفت از 70 حلقه چاه به دست می آورد و تاکنون در مجموع 400 میلیون بشکه نفت از میدان یاد شده به دست آورده است.

میدان نفتی دهلران

میدان نفتی دهلران گرچه براساس اطلاعات اولیه به طور کامل در داخل مرزهای خاکی کشورمان قرار گرفته بود، اما مطالعات نهایی پس از خاتمه جنگ تحمیلی بیانگر آن است که بخش هایی از میدان نفتی دهلران داخل خاک عراق قرار دارد و همین موضوع باعث بروز اختلافاتی میان دو کشور شده است.

میدان نفتی مشترک دهلران در 22 کیلومتری شهری با همین نام واقع شده است. براساس مطالعات تخصصی طول و عرض این میدان به ترتیب 48 و 8 کیلومتر تعیین شده و دارای 4212 میلیون بشکه نفت خام و حدود 635 میلیون مترمکعب گاز طبیعی است.

این میدان نفتی سال 1351 شمسی کشف شد و با حفر یک حلقه چاه بهره برداری از آن آغاز شد. میدان نفتی دهلران دارای نفتی با 43.3 درجه API و 2.7 وزنی گوگرد بوده و تاکنون در مجموع 23 حلقه چاه در آن حفر شده است. در این بین از 23 چاه حفر شده تعدادی به دلیل مشکلات حفاری متروکه شده اند.

در بخش ایرانی این میدان نفتی مشترک هم اکنون 12 حلقه چاه مشغول به کار است که روزانه 24 هزار بشکه نفت را به صنعت نفت کشورمان تحویل می دهد این در حالی است که با توجه به مشترک بودن این میدان نفتی با ابوغریب در کشور عراق و سرمایه گذاری های گسترده شرکت های خارجی در این میدان نفتی در خاک عراق، لزوم توسعه و البته انجام امور تحقیقاتی هرچه بیشتر بر هیچ کس پوشیده نیست، چون در غیر این صورت میزان برداشت کشور عراق بیشتر از ایران یا مالک اصلی این میدان خواهد شد و این اتفاق ارمغانی بجز زیان مالی و ملی برای ایران به دنبال نخواهد داشت.

اسفندیار؛ آماده استارت

اسفندیار نام یکی دیگر از میادین مشترک نفتی میان ایران و کشور عربستان است که در بخش عربی از آن به نام میدان نفتی لؤلؤ یاد می شود و سال 1345 شمسی توسط شرکت آپیک در تاقдіس اسفندیار کشف شد. این میدان نفتی در 95 کیلومتری جنوب غربی جزیره خارک قرار گرفته و با توجه به بررسی های لرزه نگاری و طرح نقشه های سه بعدی حاوی 532 میلیون بشکه نفت خام درجا با درجه سبکی ای. پی. 30 به عنوان یکی از پرمقاصی ترین محصولات نفتی در بازار های جهانی است.

هرچند براساس شواهد هنوز هیچ یک از طرفین در این میدان نفتی اقدام به برداشت نکرده اند ولی با توجه به شتاب برداشت نفت از میادین مشترک از سوی شرکای ایران، بی تردید عربستان نیز پس از امضای قرارداد با کنسرسیومی خارجی بزودی مشعل برداشت نفت را از میدان یاد شده روشن می کند و هر روز کمتر از روز قبل نفت برای بخش ایرانی باقی خواهد گذاشت. این در حالی است که در بخش ایران برسر طرح های توسعه یا بهره برداری اما و اگرهای فراوانی وجود داشته و دارد و شرکت های خارجی بسیاری در این میدان آغاز به کار کردند اما در نهایت هنوز برداشت نفتی از این میدان صورت نگرفته است.

این در حالی است که براساس قراردادهای موجود مقرر است با توسعه میدان اسفندیار و سرمایه گذاری 400 میلیون یورویی در آن، روزانه 12 هزار بشکه نفت استخراج و روانه بازارهای بین المللی شود؛ اما ظاهراً اسفندیار هنوز برای ایران دستاوردی نداشته و درگیر کاغذبازی های توسعه ای و تعیین سرمایه گذار است.

با این اوصاف و کاهش نسبی تحریم های غرب علیه ایران و بازشدن جریان پول و فناوری بالادستی نفتی به سوی ایران انتظار می رود وزارت نفت به سرعت این میدان را تعیین تکلیف کند.

میدان نفتی- گازی هنگام برگ برنده ایران

تنها میدان نفتی - گازی مشترک ایران با کشور عمان که در استان هرمزگان و تنگه هرمز قرار گرفته میدان نفتی هنگام یا بوخای غربی نام دارد. این میدان نفتی گازی سال 1354 شمسی توسط شرکت سوفیران کشف و پس از تأیید وجود هیدروکربور در منطقه معلوم شد میزان دو تریلیون مترمکعب گاز نیز در این میدان موجود است.

در این میدان مشترک نفتی - گازی باز هم اختلافاتی میان دو کشور ایران و عمان وجود داشته، اما با توجه به این که حدود 80 درصد آن در آب ها و مرز بین المللی ایران واقع شده است این گونه می توان گفت که کمترین مشکل بین دو کشور در این

میدان گازی رخ داده، چون پس از اکتشاف هر دو کشور شروع به برداشت زودهنگام از مخزن نفتی گازی هنگام کرده و در این زمینه به فعالیت های توسعه ای نیز دست زده اند. برآورد شده است میزان برداشت زودهنگام نفت ایران از این مخزن روزانه 20 هزار بشکه و در بخش گازی 40 میلیون فوت مکعب بوده است. در حالی که عمان به دلیل شرایط جغرافیایی مخزن توانسته در این میدان تنها 10 هزار بشکه نفت استخراج کند. محصولات گازی و نفتی ایران از این میدان مشترک با استفاده از خط لوله برای تفکیک اولیه به جزیره قشم انتقال داده می شود و در نهایت بازم با استفاده از خط لوله برای صادرات یا مصرف داخلی به جزیره سیری می رود. با توجه به اهمیت تولید محصولات نفتی و گازی این میدان نفتی - گازی برای ایران و البته کیفیت بالای نفت سبک استخراج شده ایران از آن، لزوم اجرای طرح های توسعه و سرمایه گذاری های بیشتری در آن مشاهده شد و با استفاده از تجارب داخلی و البته سرمایه گذاری های خارجی، در سال 1390 مقام های مسئول از جلافتادگی 5 درصدی ایران نسبت به عمان در برداشت از این میدان خبر داده و ظرفیت برداشت روزانه ایران را با اتمام طرح های توسعه چیزی حدود روزانه 30 هزار بشکه نفت در روز اعلام کردند در حالی که عمان تنها حدود ده هزار بشکه نفت از هنگام به دست می آورد.

میدان نفتی نصرت؛ دوقلوهای مشترک

میدان نفتی نصرت در 35 کیلومتری جنوب شرقی جزیره سیری قرار گرفته است. نصرت نیز یکی از میادین مشترک نفتی در آب های خلیج فارس است که با میدان نفتی فاتح کشور امارات ذخایر مشترکی را در خود جای داده است.

میدان نصرت سال 1966 از سوی شرکت نفت ابوظبی کشف و تولید از آن از سال 1969 به وسیله این امیرنشین آغاز شده است. در حالی که اولین چاه اکتشافی ایران در سال 1360 توسط شرکت نفت فلات قاره در این میدان حفاری و بهره برداری ایران از این میدان از سال 1365 با استفاده از فشار طبیعی داخل مخزن آغاز شد.

براساس آمار، متوسط تولید میدان نصرت سال 1370، 3300 بشکه در روز بود و کل تولید نفت خام آن در پایان سال 1380 حدود 31 میلیون بشکه رسید. با توجه به کاهش حجم تولید و البته با درنظر گرفتن 188 میلیون بشکه حجم نفت خام در جای میدان نصرت، سال 1389 طرحی به منظور افزایش تولید، ارزیابی و توسعه این میدان نفتی مشترک در قالب قرارداد بیع متقابل تعریف شد که هدف آن افزایش تولید نفت خام و دستیابی به حداکثر تولید 16 هزار و 450 بشکه نفت در روز بود. اما احتمالاً طرح افزایش تولید میدان مشترک نفتی نصرت با غیراقتصادی شدن آن منتفی شده است، چراکه به گفته یکی از مدیران شرکت فلات قاره 98 درصد برداشت از این میدان به دلیل تزریق آب از سوی طرف اماراتی، منتفی و تنها 2 درصد ذخایر نفت آن قابل برداشت است.

به گفته مقامات وزارت نفت، هزینه حفر یک چاه چه در میدان نصرت و چه در دیگر میادین دیگر حدود 35 میلیون دلار است و با توجه به این که هزینه های تولید برای همه میادین نفتی یکسان است، بهتراست به جای سرمایه گذاری در این میدان در همه میادین مشترک (مثل هنگام، فروزان و سلمان) که تولید آنها بیشتر از میدان نصرت است، سرمایه گذاری شود.

میدان نفتی - گازی فروزان

میدان نفتی - گازی فروزان که قبل از پیروزی انقلاب به نام فریدون شناخته می شد یکی دیگر از میادین مشترک نفت و گاز ایران با کشورهای حاشیه جنوب خلیج فارس است و در منطقه خارک و صد کیلومتری جنوب غربی این جزیره است. این میدان در عربستان به نام منطقه نفتی و گازی مرجان شناخته می شود و برداشت از آن در عربستان تقریباً از اواخر دهه 60 میلادی آغاز شده است.

میدان نفت و گاز فروزان براساس اسناد موجود سال 1345 شمسی (1966 میلادی) با ذخیره نفت درجای دو میلیارد و 309 میلیون بشکه توسط شرکت پان آمریکن کشف شد و تقریباً از اوایل دهه 50 به چرخه تولید نفت کشورمان افزوده شد و بیشترین میزان برداشت ایران از میدان فروزان مربوط به سال 1978 با 180 هزار بشکه نفت در روز بوده است. از آنجا که تقریباً بیش از چهار دهه از عمر فعالیت این میدان می گذرد، در سال های گذشته قرار شد طرح های توسعه و تجهیز گوناگونی در آن صورت گیرد و با اجرای آن در این میدان مشترک سهم برداشت نفت و گاز ایران به میزان قابل توجهی افزایش یابد، اما بنا به گزارش های رسمی هنوز این طرح ها به نتیجه نرسیده اند و میزان برداشت عربستان از این میدان نفت و گاز 9 برابر بیشتر از ایران یعنی حدود 405 هزار بشکه در روز است.

در همین حال یکی از امتیازات ویژه نفت استخراج شده از این میدان که باعث معروف شدن نام فروزان در میان بیشتر خریداران بین المللی شده است، میزان درجه آ.پی. آی (API) بسیار مناسب نفت استخراجی از آن یعنی در حدود رقم 30 تا 31 است. به روایت بسیاری از کارشناسان مسائل نفتی، این میزان درجه آ. پی. آی یکی از بهترین درجات برای نفت خام و پرتقاضاترین محصول در بازارهای بین المللی است، این در حالی است که میدان فروزان از لحاظ تجهیزات نیز سنگین ترین سکوی شش پایه را نیز به خود اختصاص داده و نامش همچنان در صدر بازارهای بین المللی نفت و گاز قرار گرفته است.

پارس جنوبی؛ وعده های شیرین دولت

بزرگ ترین میدان گازی جهان به نام پارس جنوبی در آب های گرم خلیج همیشه فارس بین کشورمان و قطر به صورت مشترک قرار گرفته است. هر چند میزان قابل ملاحظه ای از این میدان داخل مرزهای قطر قرار دارد، اما مهم ترین امتیاز در بخش ایرانی وجود نفت و گاز با یکدیگر است چون بخش عربی آن که به نام گنبد شمالی از آن یاد می شود حاوی مقادیر کمی نفت و بیشتر گاز است. این میدان عظیم گازی در اوایل سال 1991 میلادی کشف و از سوی قطر برای نخستین بار سال 1997 میلادی گاز آن

به خارج صادر شد.

مساحت این میدان ۹۷۰۰ کیلومتر مربع تعیین شده که ۳۷۰۰ کیلومتر مربع آن در آب های سرزمینی ایران و ۶۰۰۰ کیلومتر مربع آن در آب های سرزمینی قطر قرار دارد. کل حجم گاز قابل برداشت میدان به همراه میعانات گازی، معادل ۲۳۰ میلیارد بشکه نفت خام است.

این در حالی است که ذخیره بخش ایرانی میدان ۱۴ تریلیون مترمکعب گاز درجا و ۱۰ تریلیون مترمکعب گاز قابل برداشت و ۱۷ میلیارد بشکه میعانات گازی (۹ میلیارد بشکه قابل برداشت) است که باوجود این پارس جنوبی ۵۰ درصد ذخایر گازی ایران و ۸ درصد از ذخایر گازی جهان را در خود جای داده است، اما ذخیره بخش قطری میدان ۳۷ تریلیون مترمکعب گاز درجا و ۲۶ تریلیون مترمکعب گاز قابل برداشت و ۳۰ میلیارد بشکه میعانات گازی (۱۰ میلیارد بشکه قابل برداشت) است که معادل ۹۹/۹ درصد ذخایر گازی قطر و ۲۱ درصد ذخایر گازی جهان است.

این میدان نفتی و گازی که تقریباً توان تامین انرژی مورد نیاز ۱۰ درصد از جمعیت کره زمین را دارد همواره محل بحث و گفت و گو بین مسئولان و کارشناسان نگران ایرانی بوده است. البته نه برای مالکیت و تعیین حدود مرزی آن بلکه برای میزان برداشت و نحوه استحصال از ذخایر این منبع عظیم گازی جهان؛ چون مدت هاست که ایران دربرداشت گاز از رقیب خود قطر عقب افتاده است.

برداشت ایران و قطر

در حالی که قطر با سرعت هرچه تمام تر با استفاده از تمام امکانات خود در برداشت از میدان گازی و نفتی پارس جنوبی اقدام می کند، ایران هنوز مشغول تعیین تکلیف یا اخراج پیمانکاران داخلی و خارجی مستقر در میدان یاد شده و فراهم کردن سرمایه فعالیت، فناوری و نظارت بر بهبود اجرای فازهای ۲۴ گانه تعریف شده است. به عبارت بهتر کاهلی و کندی و تنبلی و بی مدیریت در برداشت از این میدان، ایران را از قطر عقب انداخته و مصداق بارز ضرب المثل: «من از بیگانگان هرگز ننالم، که با من هر چه کرد، آن آشنا کرد» شده است.

براساس اطلاعات و آمار اعلام شده از سوی سازمان های معتبر بین المللی، ایران تقریباً روزانه ۲۸۵ میلیون مترمکعب گاز این مخزن را استخراج و برای استفاده های داخلی و خارجی به خطوط انتقال ارسال می کند در حالی که قطر در همین زمان ۳۷۰ میلیون مترمکعب از گاز پارس جنوبی را به بازارهای جهانی روانه می کند. در تازه ترین اظهارنظر داخلی از این دست نیز مدیرعامل شرکت نفت و گاز پارس رسماً اعلام کرده ایران نصف قطر از این میدان برداشت می کند.

در همین حال اگر از بحث ذخایر گازی این میدان بزرگ جهانی بگذریم به بحث استخراج منابع نفتی پارس جنوبی خواهیم رسید که در این باره هم شرایط تقریباً برهمن منوال است و باز هم نشان های گسترده ای از عقب افتادگی ایران در تولید نفت دیده می شود. به طوری که براساس آمار ارائه شده از سوی وزارت نفت در حالی که تولید ایران از لایه نفتی این میدان مشترک هنوز به هدف اولیه ۳۵ هزار بشکه نرسیده که قطر با حفر ۱۶۰ حلقه چاه تقریباً روزانه ۵۰۰ هزار بشکه نفت سنگین از این میدان که در کشور قطر به عنوان الشاهین از آن یاد می شود، استخراج می کند. رسانه ها از این رویداد به عنوان خیمه عربی در منابع نفتی ایران یاد کرده اند.

این اتفاق زمانی رخ می دهد که با یک حساب سرانگشتی درمی یابیم اگر ایران می توانست طبق برنامه در پارس جنوبی توسعه های لازم را انجام دهد با صادرات گاز طبیعی برداشت شده از این میدان نیازی به صادرات نفت نداشت، چون درآمد برداشت ۱۰۰ میلیون مترمکعبی گاز از این میدان می توانست تمامی نیازهای ارزی ایران را تامین کند.

اخبار خوش دولت یازدهم

روند لاک پشتی توسعه این میدان عظیم گازی جهان در ایران هرچند باعث افزایش نگرانی های گسترده ای در میان مسئولان بوده و مدیران، بخصوص مدیران نفتی دولت نهم و دهم با وجود صرف ۴۴ میلیارد دلار بودجه در این میدان که به بهره برداری از حتی یک فاز منجر نشده است، اکثر مشکلات را به کارشکنی های غرب علیه ایران نسبت می دهند، اما به دلیل برطرف شدن ابرهای تیره از آسمان روابط ایران و غرب، دولت یازدهم وعده های شیرینی برای این میدان عظیم مشترک میان ایران و قطر می دهد؛ به صورتی که در آخرین اظهار نظر بیژن زنگنه، وزیر نفت، با توجه به برنامه های تدوین شده در این میدان عظیم گازی، ایران ظرف سه سال آینده می تواند از قطر در زمینه برداشت گاز پیشی گرفته و گذشته تیره و تار را جبران کند. امید که این گونه باشد.

میدان آرش؛ مشترک میان ۳ کشور

یکی از پرحاشیه ترین میادین مشترک نفتی و گازی کشورمان در آب های خلیج فارس میدان آرش نام دارد. این میدان میان ایران، کویت و عربستان سعودی مشترک است و همواره درباره قدرالسهم هر یک از کشورهای نام برده شده مشکلاتی وجود داشته است.

میدان نفتی - گازی آرش که در میان کشورهای عربی به «الدوره» شناخته می شود به طور کلی حدود ۷۰ کیلومترمربع وسعت دارد که ۵ درصد از آن به طور کامل در مرزهای کشورمان قرار گرفته و بقیه در نقطه صفر مرز آبی میان سه کشور است. براساس مطالعات اولیه در این میدان مشخص شده میزان گاز موجود در آن به یک میلیارد مترمکعب و میزان نفتش ۴۵۰ میلیون بشکه است و با توجه به سهم کشورمان از این میدان مشترک، این گونه می توان گفت که سهم گازی ایران از میدان آرش ۷۰ میلیون بشکه میعانات گازی و ۴۲ میلیون بشکه نفت خواهد بود. تاکنون برداشت کشورمان بسیار ناچیز بوده و شرکای عرب با

تمام قدرت مشغول برداشت از آن هستند. مناقشات ایران، کویت و عربستان بر سر میدان آرش راه به جایی نبرد تا جایی که سال 2000 میلادی دو کشور عربی توانستند بر سر میدان دوره میان خود به توافق برسند و از آن زمان به بعد بدون در نظر گرفتن سهم قابل ملاحظه ایران از این ذخایر، یک طرفه دست به اکتشاف در منطقه زدند و برآورد می شود از این رهگذر، برداشت حدود یک میلیارد مترمکعب گاز و تقریباً 350 هزار بشکه نفت برای مالکان دوره به ارمغان آورده شود. نمونه اصلی کارشکنی دو کشور عربی درباره سهم ایران در این میدان مشترک، مناقشات سال 2001 میلادی بود که کویت با شکایت کردن از ایران مانع از اکتشاف و انجام هر گونه عملیات از سوی کشورمان در آب های این میدان مشترک شد. ایران نیز به مقامات بین المللی در این زمینه شکایت نامه ای ارسال کرد، اما از آن تاریخ تاکنون همواره کارشکنی های دو کشور عربی یاد شده مانع از انجام عملیات اکتشاف و استخراج بدون دردسر برای کشورمان بوده است.

یادآوران؛ میدانی که استثناست

میدان نفتی - گازی یادآوران برای اولین بار سال 1357 با عملیات لرزه نگاری کشف و وجود ذخایر قابل توجه هیدروکربور در آن محرز شد. این میدان نفتی که در گذشته از آن با نام کوشک یاد می کردند جزو حوزه نفتی مرکزی و زاگرس است و از ترکیب دو میدان طاقдіس حسینی و کوشک تشکیل شده است. طاقдіس حسینی در ناحیه دزفول شمالی و طاقдіس کوشک در جنوب شرق ساختمان آزادگان و جنوب غرب اهواز، نزدیک مرز ایران و عراق قرار گرفته است. گسترش این میدان از نظر جغرافیایی از شمال به جنوب و از شرق به غرب تعیین شده است.

حجم نفت در جای این میدان مشترک نفتی که در مجاورت میدان نفتی سنباد عراق قرار گرفته حدود 12 میلیارد و 500 میلیون بشکه برآورده شده که از این میزان تقریباً سه میلیارد بشکه آن قابل استحصال است.

این در حالی است که از سال 1391 با تولید زود هنگام از این میدان تقریباً روزانه 20 هزار بشکه نفت استخراج شده است. این در حالی است که در صورت محقق شدن اجرای طرح های توسعه این میدان تولید از یادآوران به میزان 300 هزار بشکه در روز خواهد رسید.

اما علاوه بر ذخایر عظیم نفتی با توجه به اکتشافات صورت گرفته حدود 13 تریلیون فوت مکعب گاز همراه نفت نیز در این میدان وجود دارد که مایعات گازی آن تقریباً به 2 میلیارد بشکه خواهد رسید. از این میزان نیز 2.7 تریلیون فوت مکعب گاز و 397 میلیون بشکه میعانات گازی قابل استحصال و استفاده است. این در حالی است که براساس اطلاعات و آمار ارائه شده از سوی کشور عراق تا سال 2013 میلادی، این کشور نتوانسته از میدان یاد شده برداشتی داشته باشد و به این ترتیب ایران با وجود تمام مشکلات از جمله کم کاری های پیمانکار چینی و کارت زرد گرفتن وی از وزیر نفت، پیشگام در توسعه و برداشت میدان نفتی یادآوران بوده است؛ موردی که در میان دیگر میادین نفتی و گازی یک استثنا محسوب می شود!

برادران فرزند هم بلاتکلیفند

میدان مشترک گازی فرزند A و فرزند B که به برادران فرزند نیز مشهور است، در آب های خلیج همیشه فارس قرار گرفته و میان ایران و عربستان مشترک است. از این میدان گاهی در نقشه ها و مستندات نفت و گاز به نام های فارس (A) و فارس (B) نیز یاد می شود.

براساس اطلاعات موجود این میدان گازی به دو بخش فرزند A (در 150 کیلومتری جنوب غربی بوشهر) و فرزند B با کمی فاصله از فرزند A تقسیم می شود که بخش کوچکی از فرزند A در مرزهای آبی کشورمان قرار دارد، اما روایت فرزند B یا همان فارس B کاملاً متفاوت است، چون عمده ذخایر این میدان گازی به ایران تعلق دارد و بخش کوچکی از آن در آب های عربستان سعودی واقع شده است. به طور کلی روند ساختمان فرزند A به صورت شمال شرقی - جنوب غربی است در حالی که روند ساختمان فرزند B به صورت شمال غربی - جنوب شرقی شکل گرفته است. مطالعات نشان می دهد میدان گازی فرزند B (دارای 12.5 تریلیون فوت مکعب گاز است. اما از حجم ذخایر فرزند A) که در عربستان به آن میدان گازی «حصبه» می گویند زیاد اطلاعاتی در دست نیست. زیرا بررسی و ارزیابی آن به طور جدی آغاز نشده است. البته عملیات اکتشاف و ارزیابی میدان یاد شده از سال 1390 با حفر اولین چاه توصیفی آغاز شد، ولی با شروع به کار دولت یازدهم و به دستور وزیر نفت قرارداد کنسرسیوم هندی، مالزی و کانادایی لغو شد.

اما در فرزند B موضوعی کاملاً متفاوت رخ داد و از آنجا که قرارداد توسعه و بهره برداری بیع متقابل این میدان با هندوستان بسته شده بود، بارها ایران طی اولتیماتوم های مختلف از هند خواست تا درباره انجام قرارداد با حداکثر سرعت زمانی اقدام کند که به دلیل تحریم های یکجانبه غرب علیه ایران این اتفاق رخ نداد. براساس قرارداد هند باید طی سه فاز توسعه ای ظرفیت تولید این میدان را به 2.2 میلیارد فوت مکعب می رساند که ظاهراً هنوز در این زمینه اتفاق خاصی رخ نداده است و روند کار بلاتکلیف است.

میدان مشترک نفت شهر

میدان مشترک نفت و گاز نفت شهر که بین کشورهای ایران و عراق مشترک است، سال 1923 میلادی در تاقдіس شهری با همین نام کشف و به نام نفت شاه معروف شد. این میدان جزو یکی از میادین مشترک واقع در خشکی است و در فاصله صد کیلومتری شمال غرب ایلام و 225 کیلومتری جنوب غرب کرمانشاه قرار گرفته و از سال 1315 با به نفت رسیدن چاه معروف شماره 13 استخراج از آن رسماً آغاز شد.

گرچه تاسیسات استخراج از میدان نفت شهر در دوران دفاع مقدس خسارات فراوانی دید، اما هم اکنون به عنوان تنها میدان

نفتی در حال تولید استان کرمانشاه با ذخیره ای بالغ بر 692 میلیون بشکه و شش چاه مشترک میان دو کشور و 25 حلقه چاه در خاک ایران، فعالیت می کند.

این در حالی است که در کلاhek گازی این میدان مقادیر زیادی گاز طبیعی ذخیره شده است. طبق اطلاعات موجود درجه خلوص نفت حاصل از این میدان 42 درصد بوده که پس از فرآورش، شیرین سازی و نمک زدایی به تلمبه خانه پاتاق سپس به پالایشگاه کرمانشاه می رسد.

از سوی دیگر با توجه به آمار منتشر شده از سوی وزارت نفت، ایران در این منطقه روزانه حدود ده تا 15 هزار بشکه نفت تولید می کند، اما اطلاع دقیقی از میزان برداشت نفت در بخش عراقی در دست نیست. اما بد نیست بدانیم در مجموع، تولید نفت ایران در میادین مشترک با کشور عراق حدود 140 هزار بشکه است، اما عراق از همین میادین حدود 300 هزار بشکه نفت استخراج می کند.

در طول تاریخ تولید نفت در این منطقه، همواره مناقشات زیادی در میدان یادشده میان دو کشور ایران و عراق صورت گرفته است به عنوان مثال در طول سال های 51 تا 53 شمسی ارتش عراق 75 بار برای تصرف این منطقه اقدام کرد، اما موفق به تصرف منطقه نفتی مذکور نشد.

میدان گازی سردار جنگل

میدان گازی سردار جنگل از میادین گازی بسیار مهم ایران در شمال کشور در بخش انتهایی استان گیلان و در آب های دریای خزر ثبت شده که بنابر اطلاعات مندرج در اسناد رسمی، این میدان گازی میان ایران و کشور آذربایجان به صورت مشترک قابل بهره برداری است.

این میدان گازی که بزرگی آن ده برابر میدان گازی شاه دنیز در کشور آذربایجان شناخته شده در عمق 700 متری دریای خزر است که 24 کیلومتر طول و 16 کیلومتر عرض دارد.

میدان گازی سردار جنگل در سال 1380 شمسی کشف شد، اما مدارک و آمارهای نهایی در این زمینه یک دهه پس از اکتشاف آن ارائه شد که بر این اساس میدان گازی سردار جنگل 50 تریلیون فوت مکعب ذخیره درجای گاز دارد و پیش از این سهم ایران در این میدان گازی حدود 11 تریلیون فوت مکعب گاز اعلام شده بود.

اما براساس آمار و تأیید سازمان های معتبر این میدان ذخیره عظیمی از لایه نفتی نیز دارد که میزان آن حدود دو میلیارد بشکه تعیین شده است؛ ولی فقط 500 میلیون بشکه نفت آن قابل استخراج است.

این در حالی است که آزمایشات انجام شده روی لایه نفتی میدان سردار جنگل نشان داده نفت این میدان از مرغوب ترین نفت های جهان و با درجه خلوص 38 تا 40 است که از پرمقاضی ترین نفت های جهان به شمار می رود.

از سوی دیگر با توجه به اعلام مسئولان وزارت نفت قرار بود توسعه میدان سردار جنگل به سرعت هرچه تمام تر صورت گیرد تا عقب ماندگی در سایر میادین از جمله پارس جنوبی جبران شود.

میدان نفتی آذر چشم و چراغ ایران

میدان نفتی آذر در شهرستان مهران به عنوان یکی از مهم ترین میادین مشترک نفتی ایران و عراق در بلوک اناران در خشکی واقع شده است. این میدان با مخزن نفتی «بدرا» کشور عراق مشترک بوده و در شمال غربی آن میدان نفتی چنگوله قرار گرفته است. به همین دلیل میدان نفتی آذر و اشتراک های داخلی و خارجی آن بر اهمیت توسعه و بهره برداری توسط ایران افزوده، هرچند طرف عراقی نیز بیکار ننشسته و همواره مشغول انجام امور اکتشافی در منطقه یاد شده است.

میدان نفتی آذر نیز به عنوان تنها میدان توسعه نیافته مشترک میان دو کشور و به تناسب اهمیتی که برای هر دو طرف ایرانی و عراقی دارد، گاهی دستخوش مناقشات شده است اما همین اهمیت باعث شده تا دو طرف به سرعت به توافقی بردبرد رسیده و به ادامه کار و توسعه مشغول باشند و از حاشیه پردازی بپرهیزند. به هر حال با انجام طرح های توسعه ای در طرف ایرانی قرار است از سال 1395 شمسی که این میدان به بهره برداری می رسد، با تکمیل 19 حلقه چاه، روزانه بین 50 تا 65 هزار بشکه نفت خام سبک از این میدان مشترک استخراج و از طریق خط لوله 16 اینچی به دهلران منتقل شود.

نکته ظریفی که مسئولان نفتی کشورمان برای برداشت سریع و زود هنگام از این میدان در نظر دارند، این است که با واگذاری بخش های مختلف توسعه این میدان به صورت بسته های کوچک به شرکت های مختلف سعی در کاهش زمان اجرای عملیات توسعه و اجرایی شدن هرچه سریع تر آن دارند. هم اکنون مقامات وزارت نفت از اتمام کار حفاری دو حلقه چاه شامل یک حلقه چاه توصیفی و یک حلقه چاه توسعه ای در منطقه حداکثر تا پایان اردیبهشت 1393 خبردادند. این در حالی است که براساس آخرین اخبار اعلام شده، طرف عراقی هنوز نتوانسته به نفت این مخزن دست یابد و از شریک ایرانی خود عقب تر است.